

” Mély hála tölt el...”

Beszélgetés Ács Margit író-szerkesztő-kritikussal

Fotó: Vadócz Dávid

„Volt egy jelmondatom a Kádár-rendszerben: nem a rendőr kényszerít rá, hogy silány ember legyek” – mondja a friss Kossuth-díjas Ács Margit író, szerkesztő, műkritikus, hozzátéve: „Az önbecsülést diktatúrában is meg lehet őrizni, persze, nem áldozatok nélkül. S ez érvényes a mostani liberál-diktatúrára is. (...) Igazolva látom, hogy ez az önérzetes magatartás igenis lehetséges, és ha nem adjuk fel, akkor kivezet az évszázados alárendeltségből.”

– Nem kezdek mással, nem is akarom mással kezdeni: szívből gratulálok a Kossuth-díjához! Őszinte rokonszenvvel és olvasói hálával köszönöm-jelmondatom jó néhány évtized óta azt a munkát, amelyet ebben a „szent háromságban” végez. Első generációs értelmiségiként pályázati úton került a Kádár-kor egyik legtekintélyesebb kiadójához, a Szépirodalmi Kiadóhoz, amely a korban valósággal összeforrt Illés Endre nevével. Mekkora jelentősége van élete és szakmai pályája szempontjából ennek? Milyen légkör fogadta, Illés Endrével milyen volt a kapcsolata?

– Fel sem fogtam akkor, hogy milyen szerencsém van. Az elnyerhető pénz lebegett a szemem előtt, amikor pályáztam az ösztöndíjra. Abban az időben rossz volt a kapcsolatom a családommal, fontos volt, hogy önellátó lehessenek. Az ösztöndíjas köteles volt bejárni a szerkesztőségbe, és lektor-inasként a ráosztott kéziratokról lektori véleményt írni, amit az aktuális mentora értékelt ki. Egyik mentorom Domokos Mátyás volt, későbbi férjem. Nagyon sokat tanultam tőle, némileg Pygmalion-történet a mi-

énk, mert bármilyen jó tanuló voltam, hiányzott belőlem a civilizációs és műveltségbeli alapozás. Nemcsak Domokos, a kiadó más szerkesztői is ijesztően műveltek voltak. Ezt szerették csillogtatni is, persze jó stílusérzékkel öniróniába, komédiázásba csomagolva, ebben Mátyás és Réz Pál járt az élen, de az alattunk lévő emeleten üzemelő kiadók, a Móra és az Európa lektorai, Vas István, Lator László, Benyhe János, Kormos István is sokszor feljöttek beszélgetni. Juhász Ferenchez rendszeresen bejárt Nagy László, belátogatott Pilinszky, Déry, Örkény, Jékely, s ahogy sorolom a neveket, magamat is irigylem miattuk, és még bőven folytathatnám a seregszemlét. Bármiről volt szó köztük, abból nemcsak ismereteket lehetett szerezni, hanem beszippantani a differenciált értelem, a bölcs önkontroll, a szellemes ironia légkörét. Illés Endre más volt. Ő volt a megtestesült tekintély úriemberes külsejével, kimért modorával, választékos fogalmazásmódjával. Tökéletes ellentéte az én zavart, megtépázott személyemnek. A kezdetektől méltányolta jó

Újpesti család, 1952

érzékemet az irodalmi szövegek minőségének felismeréséhez, mégis állandóan ultimátumokat adott, kipellengérezett az értekezleteken, és megrovásokban részesített. Megorrontotta rajtam a vad-szagot, a gyanús, zavaros élet nyomait. Ez izgatta őt, hiszen a Ménesi úton meglehetősen steril élet vette körül. Mint drámaíró, folyton színműveket kreált a mindennapok mozzanataiból is, és ebben a virtuális drámában én voltam a renitens, dacos, fiatal szereplő, akinek a szarvát le kell törni. A novelláimmal viszont kitüntető előzékenységgel bánt. Csak azt jegyezte meg, hogy furcsállja a figuráimhoz fűződő viszonyomat. Szerinte mindegyikkel ambivalens a kapcsolat: azokat a figuráimat sem tudom egyértelműen elfogadni, amelyek többé-kevésbé az alteregóim. Elismertem akkor is, ma is: így van, ez az írói természetemről készült, rögtönzött „krétarajz” találó. Mindent összevetve hálás lehetek a sors szeszélyének, hogy szó szerint az irodalmi elitben kellett megtanulnom a szakmámat.

– Visszatérve az „első generációsság” problémakörére: azért is izgat ez, mert néhai szeretett édesapámon tapasztaltam (és nem tudom, ez mennyire általánosítható), hogy ez a rendkívül jó képességű és nagy szakmai tudású ember ugyanakkor mintha híjával lett volna azoknak az érvényesülési prakti-

káknak, magatartásmódoknak, amelyeket értelmiségi családból származó kollégái magától értetődő természetességgel birtokoltak.

– Nem hiszem, hogy az érvényesülést elősegítő adottságokat otthonról hozzuk, azok sokkal inkább a személyes lelki beállítottságtól függenek. Az első generációsok között is vannak gátlástalan nyomulók, a társadalmi jelenlét-höz szokott családokból jövő, tehetséges emberek között is vannak, akik túlzott igényességből, esetleg etikai finnyáságból, vagy egyszerűen remetehajlamuk miatt nem képesek kifutni a formájukat. Nemes Nagy Ágnessel való beszélgetéseinkben többször előkerült ez a téma. Haragudott az első generációs gőgre. Azt mondta, ne legyünk olyan nagyra azzal, hogy segítség nélkül kellett elérnünk, amit elértünk. Minden művész self made man, és például neki a középosztálybeli apja neheztelése mellett kellett költővé válnia, ilyen értelemben neki sem volt családi háttere. Bármennyi igazság van is Nemes Nagy Ágnes felvetésében, az a különbség azért megvan, hogy az egyik családban elvárják a gyerektől, hogy legyen belőle valaki, a másik családban pedig inkább megijednek a különcödő sarjuktól, idegennek érzik, mihelyt sikerül megvetnie a lábát a másik társadalmi közegben. De ez sem ilyen egyszerű. Simonyi Károly fizikus-tudománytörténésszel és Ágh Istvánnal is beszélgettem arról, hogy mindkettejük paraszt-szülei tanulni küldték őket, és büszkéek voltak rájuk, a családi kötelék megmaradt sértetlenül. Sajnos, Magyarországon ez a magatartás a ritkább. Én úgy tapasztaltam, hogy nagyon nagy a szakadék az alsóbb és a felsőbb néposztályok között. Az otthon maradtak részéről a sértődöttség, az irigység, az idegenkedés, a „felkerültek” részéről a fölénytudat, a távolságtartás – s mindkét félben valami homályos hiányérzet –, így lehetne vázolni a magyar szociális érzületet.

– Mint már említettük, egészen fiatalon került a korabeli irodalmi élet kellős közepébe, élő klaszrikusok közé. Azok a nagyságok, akikkel lek-

torként, szerkesztőként találkozhatott, milyen hatással voltak Önre? Voltak-e közülük életre szólók, és érték-e ezek között a megismerkedések között csalódások?

– Az imént nem említettem azokat, akikkel kiadón kívül találkoztam. A férjemet jó néhány-szor elkísértem Illyés Gyulához, akinek személyes vonzereje lenyűgözött, és én, aki jelentéktelenségem tudatában minden nagy embertől, „élő klasszikustól” félttem, előtte nem némultam meg. Egyik naplójába bele is írta, hogy elpletykáltam neki, milyen szolás járja Pesten vele kapcsolatban. „Illyés Gyula az egész magyarságot a saját halottjának tekinti.” Ez kedvére volt. Legnagyobb meglepetésemre reagált az első novelláskötetemre: tehetségesnek mondott, és azt a tanácsot fűzte hozzá, hogy az írásaimmal soha ne akarjak tetszeni, erre nagyon ügyeljek. Akkor az a tiszteletlen gondolat kísértett meg, hogy ezt épp ő mondja, aki tudatos hódító, ujjá köré csavarja írásban is, szóban is a közönségét, de azért felfogtam, hogy mennyire lényeges poétikai elvet ajánlott a figyelmembe. A tetszésre való törekvés, a tetszelgés különösen az írónok csapdája, de nem csak az övék. Nem a kiadóban ismertem meg Mándy Ivánt sem, mert Illés Endre nem fogadta be a Szépirodalmiba, ahogy például Ottlikot sem. Mándy egyik könyvéről szóló recenzióm után ő kezdeményezte a találkozást, és hosszú évekig jó, baráti beszélgetésekre került sor közöttünk. Szuverén személyisége és írásmódja fontos példa volt előttem. Aztán a kilencvenes években, nem sokkal halála előtt eltávolodtunk egymástól az elkülönbözött politikai vonzalmaink miatt. Mentünk a Szentkirályi utcában, és rámutatott a Rádió épületére: „Innen tiltottak ki engem. Már semmit sem adnak le tőlem.” Valójában ő tiltotta le műveit, aláírta a nyilatkozatot, amelyben az akkori ellenzéki holdudvarhoz tartozó, illusztris közszereplők bojkottot hirdettek a Rádió ellen. Csalódtam benne? Nem. Tudtam, hogy zavaros képe van a történésekről, lám, összekeveri, ki tilt le mit. Csak

fájt. Azóta is fáj, amiként jó néhány régi barátság akkori megszakadása.

– *A hatvanas-hetvenes-nyolcvanas évek Magyarországon mennyire számított a szellemi-alkotói pályán női mivolta? Egy helyütt azt mondta, nyomasztotta a „távolság belső értéktudatom és az ügyeske-okoska fehérnépnek kijáró lekezelő bánásmód között”...*

– Már régóta nem a feslettség biztos jele ugyan, hogy „művésznőnek” áll valaki, de azért maradt ebből a megítélésből valami kandi kí-

Domokos Máttyás barátai, Fodor András, Réz Pál. Háttérben a Nagy-Magyarország térkép látható

váncsiság, valami öv alatti érdeklődés. Tudom, vannak írónok, költőnok, akik épp e „pikantériára” játszanak rá, és nem is eredménytelenül, én viszont nem tudtam mit kezdeni a szegregációval, akár a lekezelő „kis, hétköznapi, női témák” kritikusi általánosításában jelentkezett, akár pedig kedves, gavalléros, de komolytalan bókolásban. Pedig szeretek nő lenni, természetesen veszem, hogy a világlátásom, az élményeim jellegzetesen a női lét tartozékai, és hogy mindez meghatározza az írásaimat is, de ahogyan a matematikában, a fizikában egy tabellán szerepelnek nők és férfiak, elvártam volna, hogy az irodalomban is így legyen, hiszen a nőiségem csak az írásaim szövetében mutatkozik meg, nem a megalkotottságában.

– *A belső énképe és a külső megítélés közötti távolság, úgy látom, végigkíséri talán egész életét is,*

de írói munkásságát mindenképpen. Elnézést a kis-sé provokatív fogalmazásért: paranoid volt, vagy tényleg alábecsülték?

– Nem nélkülöztem az elismerést. Az imént említett Illyés mellett Weöres Sándor és Károlyi Amy is kitüntettek figyelmükkel. Mátyás Iván is komolyan vett. Szerkesztők, kritikusok jó véleménye erősíthette önbizalmamat. Ha a hazai kritikusok a második könyvemet, a *Beavatást* szerelmi háromszögtörténetnek olvasták is, külföldön Eva Haldimann, Határ Győző és Bori Imre felismerték benne, hogy szembesít a Nyugat közönyével a magyar nép kiszolgáltatottsága iránt. Persze, születtek a könyveimről levágó kritikák is. Egy kritikus például nem kevesebbet állított, mint hogy helyzeti előnyömet felhasználva tehetségek helyét foglalom el. Ezt különösen sérelmeztem, hiszen a Szépirodalminál éppenséggel tehetségmentő szolgálatot láttam el, például Hajnóczy Péter *Fűtője* és Kertész Imre *Sorstalansága* a bábáskodással jelent meg. De egészében valóban nem lehetett volna okom panaszra, bár a paranoid jelzőt so-

kallom, mert túlérzékenységem csak a tipikus írói túlérzékenység volt. A nyolcvanas években viszont az új, irodalmi paradigma minden más művészeti szemléletmódot elhomályosított, az én késő-nyugatos stílushoz köthető írói világom a kritika számára érdektelenné vált, s az irodalom iránt érdeklődő közönség is igyekezett a „tuti” szerzőkre fókuszálni, akár élvezte őket, akár nem. A közölvásokra pedig soha nem számíthattam, annyira azért nem szokványosak a novelláim, hogy a lektúr-igényt kielégítsék. Légüres térben éreztem magam, kiveszett belőlem az írhatnék, aztán jött a rendszerváltás, lekötötte energiáimat, másra figyeltem.

– A szellemi műhelyekben a rendszerváltás előtt személyes beszélgetésekben és szakmai kérdések megvitatása során mennyire voltak még meghatározóak az ideológiai szempontok? Szabad Nép félórák nyilvánvalóan nem voltak már, de például egyes művek melletti vagy elleni argumentációban megjelentek-e ilyen típusú érvek?

– Ez a kérdés arra utal, hogy mi, kiadói lektorok, elvileg cenzori funkciót kellett volna

1992-ben Hamburgban, a Hungarológiai Tanszéken. Balról: Fazekas Tiborc hungarológus, Szilágyi István, Tolnai Ottó, Kurucz Gyula, Grendel Lajos, Mátyás Iván és a tanszék két munkatársa

betöltsünk. Voltak is olyan szerkesztők közöttünk, akik erre a funkcióra alkalmasak és hajlamosak voltak, de – s itt megint a Szépirodalmiról kell beszélnem, mert 1987-re, amikor átkerültem a Magvetőhöz, már a rendszerváltozás szelei fújtak – a jó minőségű könyvkiadás megkövetelte a nagy szakmai tudást, és ezek a lektorok felmentést élveztek a politikai éberség gyakorlása alól. A jelentéseinket úgy írtuk meg, hogy számítottunk a szuper-lektorok és a Kiadói Főigazgatóság érzékeny receptoraira. Dehogyan árultuk el a lektori jelentésben, ha egy fiatal költőnek rossz közérzete volt, létfilozófiát emlegettünk helyette, vagy például Hajnóczynál nem győztem hangsúlyozni, hogy munkásemberek a hősei, ő maga is fizikai munkás. Persze, ha valamelyik könyvet a megjelenés után ideológiai-politikai bírálat ért, akkor megrovást lehetett kapni figyelmetlen szerkesztői munkáért, kaptam is néhányat. De jó érzés volt a rendszerváltozás idején, hogy semmiért nem kell szégyellni magam, sem a publikált írásaimért, sem a zárolt lektori jelentéseimért.

– *Berzenkedett az olyan típusú ítéletek ellen, amelyek írásait „finoman, szerbantalos fuvallattal megírt” női novelláknak titulálták. Akart vagy nem akart, egyértelműen modern realista író lett, akit természetesen erősen foglalkoztat a ránc nehezedő történelem. A már említett Beavatás című kisregényében hangsúlyosan jelen van az enyhén szólva ellentmondásos viszonyunk Európa szerencsésebb nyugati feléhez, amelyet Cs. Nagy Ibolya folytonos keleti frusztráltságnak és a nyugat érdektelenségének és közönyének nevez. Én még hozzáteszem azt a hübriszt, amellyel a szerencsésebb geopolitikájú és történelmű nyugatiak mint egy szegény rokonra tekintenek ránc, nem egyszer pedig úgy, mint a komencióért folyamodó, levett kalapját alázatosan gyűrögető napszámosra az intéző. Mindez a mai napig tart, ezért a hetvenes években írott műtől egészen a mostani Európai Egyesült Államok-lázalomig vagyok kénytelen rugaszkodni. Mit gondol erről?*

– Honleányként nem örülhetek neki, de igazolódott a helyzetfelmérésem az eltelt időben.

Mándyval 1989 januárjában, a lakásunkon

Nemzedékeink, amelyek a diktatúra évtizedeiben illúziókat tápláltak részint a nyugati demokráciák édenéről, részben a mi eredendő Európához tartozásunk kapcsán a nyugati világ irántunk való részvétéről és szolidaritásáról, mára ki kellett (volna) józanodjanak. De a *Beavatás* nemcsak a nyugatiak közönyét diagnosztizálta, hanem a mi önsajnálattunk kártevését is. Ártunk és sokat ártottunk magunknak azzal, ha átadjuk magunkat az „ügyis hiába” önfelmentésnek, a sebek nyalogatásának, amely végül mindig oda vezet, hogy alázatosan gyűrögetjük kalapunkat az intéző előtt, csökkentett üzemmódban dolgozunk, leszállított erkölcsi normák szerint élünk. Volt egy jelmondatom a Kádár rendszerben: nem a rendőr kényszerít rá, hogy silány ember legyek. Az önbecsülést diktatúrában is meg lehet őrizni, persze, nem áldozatok nélkül. S ez érvényes a mostani liberál-diktatúrára is. Sokan naiv idealizmusnak minősítik ezt az ambíciót, de én igazolva látom, hogy az önérzetes magatartás igenis lehetséges, és ha nem adjuk fel, akkor kivezet az évszázados alárendeltségből. Legalábbis esélyt ad rá.

– *Egy pillanatra visszatérve a magyarságot „saját halottjának tekintő” Illyés Gyulára: ő rendkívüli bravúrral tudott egy magát internacionalistának hirdető világban nyíltan a nemzeti gondolat*

elkötelezett hívének nemcsak lenni, de látszani is. Nem véletlen, hogy ötágú sípról beszélvén az elszakított nemzetrészek magyar irodalmát az egyetemes magyar irodalom részének tekintette. Az Ön által említett többi nagyok is így gondolkodtak? Téma volt ez szakmai és magánemberi beszélgetésekben?

– Hogyne lett volna! Először is többen a baráti társaságból az elszakított területekről származtak. Domokos Mátyás nagyapja például Nagyváradon volt a táblabírószék elnöke, onnan jött Réz Pál is. Lator László Kárpátaljáról szökött át Magyarországra. Jékely maga volt Erdély. Rendszeresen találkoztunk határon túlról érkezett írókkal is. Olvastuk könyveiket, nemcsak magánérdeklődésből, hanem hivatalból is, mert közös könyvkiadás címszó alatt könyvcse-re folyt a környező országok magyar kiadóival. Annyi magyarországi könyvet küldhettünk át, amennyit onnan megrendeltünk. Emlékszem parázs vitára is Németh Lászlóné fehér asztalánál, mert egy lelketlen közgazdász felvetette, hogy hosszú távon az az érdeke a kisebbségi helyzetbe került magyar családok gyerekeinek, hogy beolvadjanak a többségi etnikumba. Nálunk a lakásban egy fél falat elfoglaló Nagy-Magyarország térkép függött, amelyet megmutattunk minden külföldi látogatónknak. Sokkolta őket a látvány. Én a hatvanas évektől kezdve egységben láthattam a magyar irodalmat, és mindig tudatában voltam a magyar voltukért kényszerű áldozatokat hozó nemzet-társaim szorongatottságának. Az elmúlt évtizedek legnagyobb jótéteményének tartom, hogy lassanként sok tekintetben újra összenövünk velük.

– *A rendszerváltás idején sokunk egyértelmű érzése volt, az Öné is, hogy oda kell állni, és ez az „oda” Önnek is és például nekem is a korabeli kínálatból csak az MDF-et jelenthette. A lényeg az, hogy olyan ország képe lebegett a szemünk előtt, amely egy nemzet országa, talapzata pedig a keresztény kulturális örökség. Jól gondolom, hogy a választás nem okozott álmatlan éjszakákat?*

– Több barátom volt akkoriban az SZDSZ köré gyülekező értelmiségiek, mint a népiek között, ámbar a népi ellenzék akcióiban a nyolcvanas évek elejétől jelen voltam. Az első generációs voltam különösen fogékonyra tett a népi mozgalom eszméire. A magyarság egyik alapvető sorskérdésének láttam és látom az alsó néposztályok emancipációját mind a politikai, mind a kulturális nemzetbe. 1956 megítélése is döntő „tesztkérdés” volt a számomra. Épp a személyes kapcsolatok révén tudtam, hogy a liberális ellenzék elég vonakodva támaszkodik a magyar forradalom hagyományára. Tehát valóban csakis a népiek eszméire alapozó MDF-hez csatlakozhattam, és a mozgalom szervezésében szerepet is vállaltam a kerületemben. A kormányra került párt, feltehetőleg a realitások szorításában, leváltotta a népi eszmeiséget az európai kereszténydemokrácia politikai filozófiájára és gyakorlatára. Ez csalódást okozott, de beláttam, hogy a mi eredendő elképzeléseinket csak akkor követhetné a világtrendek ellenében a rendszerváltó kormányzat, ha népakarat állna mögötte. A taxisblokádnál azonban felvilágosított mindenkit, hogy erről szó sincsen. Annak is örülnünk kell, hogy húsz évvel később mégiscsak olyan politikai erő kerülhetett a kormányruhához, amely a magyarok érdekét tartja elsődlegesen szem előtt, s ez a politika érvényesül már egy évtizede.

– *Szépirodalmi munkásságának majd’ két évtizedes szüneteltetésében a közéleti szerepvállalásnak mekkora szerepe volt? Pontatlan a fogalmazás persze, mert kiváló és világos értéktudatot és erkölcsi rendet tükröző értekező prózáiban legalább akkora értéket halmozott fel, mint a par excellence novellákban, kisregényekben, regényben. Ugyancsak heuréka-jellegű ráismerés volt számomra, amikor egy interjúban azt mondta, hogy a kultúrharcszínvonal, a nem nemzeti, nem keresztény alapokon nyugvó oldal bicskanyitogató arroganciája, lekezelő gúnytól csöpögő fölénye nem is annyira dühöt, mint inkább viszolygást keltett az emberben. Ez a mai napig sem sokat változott, legfeljebb*

A 75. születésnap ünneplése fiaimmal, és az akkor még gyermek, azóta egy-két fejjel magasabbra nőtt unokákkal

a súlypontja eltolódott valamelyest itthonról Nyugat-Európa felé. Mit gondol erről?

– A széppróza húszéves szüneteltetésének több oka volt. Már szó volt a posztmodern doktrína elkedvetlenítő hatásáról, ez persze időleges lett volna, ha a sorsom alakulása nem pakolja rám egy új életkeret megteremtésének gyakorlati terheit, nem kell emellett egy új szakmát kitanulnom a folyóirat-szerkesztéssel, és végül valóban: a közélet nem oly bicskanyitogató, hogy az embernek nyilatkozatokat kelljen fogalmazni, aláírásokat gyűjteni, vagy például bedolgozni a nemzeti kormányzás alapelveit megfogalmazó elaborátumba (Szent István Terv). S közéleti szerepvállalásnak minősülhetnek a kilencvenes-kétezres években írott esszéim, konferencia-előadásaim is, amelyeket a felháborodás váltott ki belőlem. Az egyéni életben a legfontosabbnak az egészséges mértékű önbecsülést tartom, ugyanígy a közösségi identitásban is az életképesség, az eredményes működés alapjának. Nem véletlen, hogy a nemzeti

paradigma, a nemzeti létforma lebontásán ügyködő neoliberális „aktivisták” (az egyetemi professzortól a harmadrangú rádióállomások alkalmazottjáig, az ország élén álló politikus-tól a „bolgárúrnak” betelefonáló „nyuggerig”) a nemzeti önbecsülést vették célba. Lemaradottságunkat szajkózták mind a magyar társadalmi potenciál, mind kultúránk tekintetében. Fogyatékoságok és bűnök leltáraként interpretálták történelmünket, a világhoz való felzárkózás jegyében leselejteztek kánonjaikból a nemzeti tudattal összeforrt alkotókat. Ez ellen kellett megszólalnom. Válasz egyik írásomra sem érkezett. Nem merek azzal hízelegni magamnak, hogy nem találtak fogást rajtuk, inkább úgy vélem, az elhallgatás bevált fegyverét alkalmazták az én esetemben is.

– *Fogalmazhatok-e úgy írásainak, például Pár-baj című, számomra nagyon kedves regényének morális alapvetéséről, hogy bár az erkölcsi dilemmák sokszor roppant bonyolultak, nehezen szétszálazhatóak, ám maga az erkölcs nem relativizálható,*

Jó és Rossz igenis létezik, és ha megvalósítani nem is sikerül, de lehet a jóra, igazra, szépre, értékesre törekedni? Sőt, magára adó embernek kötelező.

– Nem sokat tudok hozzátenni lényeglátó megállapításához, legfeljebb elveszek belőle. Az utolsó mondatot. Berzenkedem az ellen, hogy bármit kötelességként írjak elő bárki-nek. Tisztelem az emberi lény szabadságát és önmagáért való felelősségét. Vannak erkölcsi tilalmak, amelyeket megszegni nem áll szabad-ságunkban, de jóra, szépre saját érdekében, saját igénye szerint, saját örömeire törekszik az ember. Aki a kötelesség kényszeréből teszi, va-lójában nem a Jó princípiumát szolgálja, nem abból részesül.

– *Az egyik legjellemzőbb mozzanatnak éppen azt tartom, hogy a Párbajban, amelynek nyilvánvaló önéletrajzi vonatkozásai vannak, azért von be egy harmadik személyt, hogy lehetőséget adjon egy kül-ső szemnek is egy párkapcsolati válság mérlegre tételére. Mi ez, ha nem igazságra vagy igazságos-ságra törekvés?*

– Évtizedekig készültem ennek a regénynek a megírására, de joggal tarthattam attól, hogy a női fél igazsága dominál majd benne, asszonyi fájdalmak és sérelmek felpanaszolásává torzul két ember drámai ütközete. A két fél szenvedé-sét egyenértékűnek kellett megőriznem. Tud-tam, hogy mindkettőnek igaza van a maga mód-ján, s tragikus, hogy a közönséges szeretet nem tud áttörni ezeken az önző igazságokon. A har-madik személy, a külső szem biztosította azt, hogy az olvasó ne dőljön be az egyik vagy másik szenvedély szuggesztíójának. Igazságos lehes-sen. Én különben hajlamos vagyok az elfogult-ságra, de egészen soha nem dőlök be magamnak.

– *Meggyőződésem, hogy az elmúlt harminc év során mára mások mellett az Ön munkásságának is köszönhetően méltányosabb viszonyok vannak a magyar irodalom, művészeti élet, a kánonképzés területén. Határozottan megindult egy folyamat, amely azt a kifejezőmódot részesíti előnyben, ame-lyet új realizmusnak vagy modern népiségnek szoktunk nevezni. Szini Gyula harmincas éve-*

beli jóslata a mese alkonyáról talán csak annyiban igazolódott be, hogy az irodalom a posztmodernnel tett egy nagy, és nem is hozadék nélkül való, ám mégiscsak kitérőt, majd visszatért az elmesélendő történetekhez. Jól látom?

– Csak a posztmodern doktrína kopott meg, változás leginkább az irodalomelmélet, iroda-lomértelmezés szakágaiban megy végbe, mert maga az irodalom, ép ösztönét követve, az el-múlt évtizedekben is bőven termelt történe-teket elbeszélő, valóságreferenciával bíró regé-nyeket, novellákat, alanyi költőket, akiknél a költői én nem vonult illegálitásba. Egyébként a posztmodern stílusáramlat sok tekintetben beoltotta a hagyománykövető irodalmat a rutin, a banalitás unalma ellen. Ne is kitérőnek, ha-nem epizódnak nevezzük, amelyben ráadásul maradandó alkotások is születtek, és immár ezek is besorolódnak a jövőbe érkező irodalmi hagyományunkba.

– *Büszkén, elégedetten nézhet vissza a pályájára, a szépprózára meg az értekezőre is, két fia számos unokával ajándékozta meg.*

– Félek büszkélkedni a családommal, leg-szívesebben Nemvalou-nak hívnám őket, ne-hogy irigységet keltsenek az ártó szellemekben. Tudatában vagyok a szerencsémnek, és mély hála tölt el. A pályámmal is elégedett lehetek, szerencse kísért mindvégig, a munkahelyeim, a munkatársaim lehetőséget adtak az értel-mes feladatvállalásra. A magam munkamen-nyiségét viszont keveslem, seregnyi terv ma-radt megvalósíthatatlan. Miért hiszi az ember olyan sokáig, hogy rengeteg ideje van még?

Stifner Gábor
(1955, Szőny)
újságíró, rádiós
szerkesztő-műsorvezető